

GREEK AND YUGOSLAV PUBLIC RADIO IN THE DECADES OF '40s AND '50s.

Vlasis Vlasidis

Το θέμα της παρούσας ανακοίνωσης αφορά τους ραδιοφωνικούς σταθμούς στην Ελλάδα και στο ομόσπονδο γιουγκοσλαβικό κράτος, τη Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας στο διάστημα 1945-1953. Σκοπός μου είναι να δώσω πληροφορίες για την ίδρυση, την οργάνωση, τη λειτουργία και το πρόγραμμα αυτών των σταθμών στο συγκεκριμένο διάστημα. Θέση της συγκεκριμένης ανακοίνωσης είναι ότι στη συγκεκριμένη περιοχή και λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που είχαν δημιουργηθεί με την έναρξη του Εμφύλιου Πολέμου στην Ελλάδα μεταξύ των δεξιών και των αριστερών και της δημιουργίας ενός νέου εθνικού κράτους στα όρια της Γιουγκοσλαβίας, τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης χρησιμοποιήθηκαν για προπαγάνδα και αντιπροπαγάνδα στο εσωτερικό και στο εξωτερικό δημιουργώντας μερικά χρόνια νωρίτερα το μοντέλο της αντιπαράθεσης των δυο αντίπαλων στρατοπέδων στα ερτζιανά που λειτούργησε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Λόγω χρόνου δεν θα ασχοληθώ καθόλου με τις εκπομπές του Voice of America, του Radio Moscow και των ραδιοφωνικών σταθμών των άλλων βαλκανικών σταθμών, των οποίων οι στόχοι και η λειτουργία διέφεραν σημαντικά από αυτούς του Εθνικού Ιδρύματος Ραδιοφωνίας της Ελλάδος, των ραδιοφωνικών σταθμών των Ενόπλων Δυνάμεων της Ελλάδας, του σταθμού «Ελεύθερη Ελλάδα» και του Radio Skopje.

Ίδρυση

Ο πρώτος ραδιοφωνικός σταθμός που άρχισε να λειτουργεί στα Βαλκάνια ήταν το Ράδιο Τσιγγιρίδη, ένας ιδιωτικός ραδιοφωνικός σταθμός το οποίο άρχισε να εκπέμπει για πρώτη φορά το 1928.¹ Κεντρικοί κρατικοί σταθμοί άρχισαν να λειτουργούν στην Ελλάδα το 1938, στη Γιουγκοσλαβία το 1936 και στην Αλβανία το 1938.² Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, η γερμανική και ιταλική κατοχή, η αλλαγή πολιτικού καθεστώτος στη Γιουγκοσλαβία, την Αλβανία και τη Βουλγαρία και η έναρξη του Εμφύλιου Πολέμου στην Ελλάδα οδήγησαν όλα τα μέρη στην αναδιάρθρωση του ραδιοφώνου και στη δημιουργία ενός δικτύου ραδιοφωνικών σταθμών δυσανάλογα πολλών και μεγάλων για τα μέτρα της εποχής και της ανάγκης των κοινωνιών.

Στην Ελλάδα το 1946 ιδρύθηκε εκ νέου το Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας (ΕΙΡ). Το 1947 το ΕΙΡ απέκτησε ραδιοφωνικό σταθμό στη Θεσσαλονίκη, και μέχρι το 1950 σε τέσσερις ακόμη πόλεις της Ελλάδος.³ Εκτός από το ΕΙΡ, δίκτυο ραδιοφωνικών σταθμών δημιούργησαν και οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις. Το 1948 δημιουργήθηκε ραδιοφωνικός σταθμός στην Αθήνα, τη Λάρισα (πόλη στη μέση της χώρας) στη Μακρόνησο (νησί-τόπο εξορίας των κομμουνιστών), το 1949 στη Θεσσαλονίκη, τα Ιωάννινα, την Καβάλα, και την Τρίπολη και το 1950 στην Κοζάνη.⁴

Μετά τον πόλεμο και τη δημιουργία της σοσιαλιστικής Γιουγκοσλαβίας επιλέχθηκε ένα αποκεντρωτικό σύστημα ραδιοφωνικών εκπομπών. Υπήρχε το κεντρικό Radio Yugoslavia, ο

¹ Όλγα Β. Πλέχοβα, *Το πρώτο ελληνικό ραδιόφωνο και το πρώτο των Βαλκανίων*, Θεσσαλονίκη, Μπαρμπουνάκης, 2002, σ.33-35, 73.

² Για την ίδρυση του κρατικού ραδιοφωνικού σταθμού Αθηνών, βλ. Ντίνος Θεοφιλόπουλος, *Αναμνήσεις από την Ραδιοφωνία και την Τηλεόραση, 1937-1968*, αναθεωρημένη έκδοση στο Χ.Μπαρμπούτης-Μ.Κλώντζας, *Το φράγμα του ήχου. Η δυναμική του Ραδιοφώνου στην Ελλάδα*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2001, Γιώργος Ν. Κάρτερ, *Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2004, σσ.110-111. Για την έναρξη λειτουργία του Radio Tirana βλ. πρόχειρα Arben Xhixho, *Albania 's Radio and Television*, Al. Hester, L.Earle Reybod, Kimberly Conger (eds.), *The Post Communist Press In Eastern and Central Europe: New Studies*, Athens Georgia, 1992, p.27-28. Για την έναρξη λειτουργίας του Radio Belgrade (κατά προσέγγιση) βλ. πρόχειρα Γιώργος Ν. Κάρτερ, *Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2004, σ.116.

³ «Ραδιοφωνικός σταθμός Μακεδονίας: 40 χρόνια ΕΡΤ», *Θεσσαλονίκη*, 28/02/1987. Εισήγηση Γιώργος Αναστασιάδης στο *Ραδιόφωνο ΕΡΤ3. Από το χθές στο σήμερα. Πρακτικά διημέριδας 10-11 Ιαν.1997*, σ.43. Αναφέρεται σε φύλλα της Μακεδονίας της εποχής εκείνης. «Η ιστορία του Ραδιοφώνου», *Επτά Ημέρες Καθημερινής*, 31/12/1995, σσ.5-6.

⁴ Ράδιο Καραγιάννη, Ε137-139. «Η ιστορία του Ραδιοφώνου», *Επτά Ημέρες Καθημερινής*, 31/12/1995, σ.6. Λαμπρινίδης, σ.21. Αναστασιάδης, *ό.π.π.*, σ.43.

ομοσπονδιακός σταθμός που μετέφερε την κεντρική πολιτική της Γιουγκοσλαβίας και προπαγάνδας στις άλλες χώρες καθώς μεταδιδόταν σε πολλές γλώσσες, αλλά στην πρωτεύουσα του κάθε κράτους υπήρχε κρατικός σταθμός με δικό του πρόγραμμα.⁵ Το Radio Skorje έκανε την πρώτη εκπομπή του στις 28 Δεκεμβρίου 1944. Το 1950 άρχισε εκπομπή το Radio Bitola. Το 1951 άρχισε να εκπέμπει το Radio Prilep και το Radio Gevgeli το 1956 και το Radio Ohrid το 1957.⁶

Από τη Γιουγκοσλαβία και συγκεκριμένα από το Βελιγράδι θα αρχίσει τις εκπομπές του τον Ιούλιο του 1947 ο ραδιοφωνικός σταθμός «Ελεύθερη Ελλάδα», τυπικά όργανο του Γενικού Στρατηγείου του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ), στην πραγματικότητα όμως ήταν φερέφωνο του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος (ΚΚΕ).⁷

Σκοπός

Οι ραδιοφωνικές εκπομπές αποτέλεσαν για όλα τα βαλκανικά κράτη κρατικό μονοπώλιο για πολλές δεκαετίες, μια κατάσταση παρόμοια με αυτή που επικράτησε στην υπόλοιπη Ευρώπη τις πρώτες δεκαετίες μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο λόγος ήταν ότι όλα τα κράτη ήθελαν να ελέγχουν απόλυτα την ενημέρωση που παρείχαν στους ακροατές στο εσωτερικό της χώρας, αλλά και να απευθύνονται στις πολιτικές ηγεσίες και στο κοινό των άλλων χωρών μέσα από την ίδια διαδικασία της απόλυτα ελεγχόμενης παραγωγής και εκπομπής των ειδήσεων και των ενημερωτικών πολιτικών εκπομπών.

Σύμφωνα με τους ιδρυτικούς νόμους το ΕΙΡ και οι ραδιοφωνικοί σταθμοί των Ενόπλων Δυνάμεων στην Ελλάδα είχε σκοπό να παρέχει ενημέρωση για τις δραστηριότητες της κυβέρνησης και των κρατικών οργάνων και ψυχαγωγία στους ακροατές.⁸ Παράλληλα επιδίωκαν να ελέγξουν την παραγωγή, διανομή και χρήση των ειδήσεων και της προπαγάνδας στο εσωτερικό και το εξωτερικό σε απόλυτο βαθμό, κάτι λογικό αν αναλογιστεί κανείς τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούσαν στη χώρα λόγω του Εμφυλίου Πολέμου που μαινόταν ήδη από το 1946.⁹

Το Radio Skorje όφειλε τη δημιουργία του σε απόφαση της καταστατικής συνέλευσης δημιουργίας της ΣΔΜ, δηλ. της Αντιφασιστικής Συνέλευσης της Λαϊκής Απελευθέρωσης της Μακεδονίας (ASNOM), η οποία τον Αύγουστο του 1944 αποφάσισε τη λειτουργία του πρώτου ραδιοφωνικού σταθμού του νέου κράτους και όρισε το σκοπό, τον τρόπο λειτουργίας και εξουσιοδότησε τα άτομα για την υλοποίηση του σχεδίου. Για το διάστημα 1944-1948 ο σκοπός του Radio Skorje ήταν να αποτελέσει μαζί με την επίσημη εφημερίδα *Nova Makedonija* το μέσο επικοινωνίας του Κομμουνιστικού Κόμματος Μακεδονίας και του νέου κράτους με το λαό. Να κάνει γνωστή την πολιτική του Κομμουνιστικού Κόμματος στις πλατιές μάζες, ουσιαστικά να καθοδηγεί τον κόσμο. Επίσης να δώσει την ελευθερία στους Σλαβομακεδόνες να μιλούν και να εκφράζονται ελεύθερα για τον εαυτό τους και στη γλώσσα τους, κάτι που δεν μπορούσε να γίνει στη μεσοπολεμική Γιουγκοσλαβία. Στο επόμενο διάστημα 1948-1950 κύριος σκοπός του ραδιοφώνου έγινε η προώθηση της σταθεροποίησης του κράτους.¹⁰

Με τη δημιουργία του σταθμού «Ελεύθερη Ελλάδα» τυπικά το ΚΚΕ επιδίωκε να ανακοινώνει τις στρατιωτικές επιτυχίες του ΔΣΕ, στην πραγματικότητα όμως επιθυμούσε να

⁵ Tompson, όπ.π., σ.7.

⁶ Blagoja Nineski, *Petsatenite I elektronskite medijimi vo Makedonija*, Skorje, 2000, p.111-112.

⁷ Βάσω Ψμούλη, 'Ελεύθερη Ελλάδα'. 'Η Φωνή της Αλήθειας'. Ο παράνομος ραδιοσταθμός του ΚΚΕ. Αρχείο 1947-1968, Αθήνα, Θεμέλιο, 2006, σσ.12-13.

⁸ Βλ. τους Α.Ν. 1775, Α.Ν. 818/1946, Ν 2312/1953 άρθρο 12, και Α.Ν.1663.

⁹ Βλ. το Α.Ν. 818/1946 και 2312/1953 στο Κωνσταντίνος Βαβολίνης (βουλευτής), *Η ραδιοφωνική τυραννία (αγόρευσις εις την Βουλήν των Ελλήνων)*, Αθήνα, 1962, σσ.14-15. Επίσης σύμφωνα με το διευθυντή του Χρήστο Λεοντίδη, ο «ραδιοσταθμός Θεσσαλονίκης λειτούργησε για λόγους ύψιστης εθνικής ανάγκης. Η δεύτερη πόλη της Ελλάδας δεν ήταν δυνατό να εξυπηρετείται από ένα ιδιωτικό συγκρότημα και από μια πρόχειρη οργάνωσιν της εθνικής προπαγάνδας». («Ραδιοφωνικός σταθμός Μακεδονίας: 40 χρόνια ΕΡΤ», *Θεσσαλονίκη*, 28/02/1987. Εισήγηση Γιώργος Αναστασιάδης στο *Ραδιόφωνο ΕΡΤ3. Από το χθές στο σήμερα. Πρακτικά διημέριδας 10-11 Ιαν.1997*, σ.43. Αναφέρεται σε φύλλα της Μακεδονίας της εποχής εκείνης.)

¹⁰ Tome Gryevski, *Covremeniot petsat vo Makedonija*, Skorje, 1995, p.136-138.

σπάσει το μονοπώλιο στην πληροφόρηση που είχε επιβάλλει η ελληνική κυβέρνηση και το οποίο είχε γίνει ασφυκτικό μετά τη υποχρεωτική διακοπή έκδοσης όλων των εντύπων του κόμματος και να γίνει η κύρια φωνή πληροφόρησης για τη δραστηριότητα του κόμματος και του ΔΣΕ και βασικό όργανο προπαγάνδας.¹¹

Οργάνωση-Τρόπος λειτουργίας

Όλοι οι ραδιοφωνικοί σταθμοί που εξετάζονται στην παρούσα ανακοίνωση λειτουργούσαν κάτω από τον απόλυτο έλεγχο της εξουσίας και στη βάση του συγκεντρωτισμού. Αυτό οφειλόταν στην περίπτωση των ελληνικών κρατικών σταθμών στην παράδοση που είχε δημιουργηθεί από τη προπολεμική δικτατορία του Μεταξά (1936-1941), στη διάρκεια της οποίας είχε συσταθεί ο Κρατικός Ραδιοφωνικός Σταθμός Αθηνών και στις έκτακτες συνθήκες που επικρατούσαν στη χώρα λόγω του Εμφυλίου Πολέμου. Στη ΣΔΜ οφειλόταν στο μοντέλο του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού που ακολουθήθηκε τα πρώτα χρόνια της ανόδου στην εξουσία των Γιουγκοσλάβων κομμουνιστών και στην περίπτωση του σταθμού των κομμουνιστών ανταρτών στις συνθήκες παρανομίας που επέβαλαν οι περιστάσεις και τα φιλοξενούντα κομμουνιστικά κόμματα.

Ειδικότερα στην Ελλάδα το ΕΙΡ ελέγχονταν απόλυτα από το κράτος, καθώς υπαγόταν από το 1946 στο Υπουργείο Τύπου και Πληροφοριών και μάλιστα υπήρχε σε αυτό ειδική Διεύθυνση Ραδιοφωνίας με σκοπό την άσκηση εποπτείας. Για τα τεχνικά ελέγχονταν από τη διεύθυνση Τηλεπικοινωνιών του Υπουργείου Συγκοινωνιών και για τα οικονομικά από το Υπουργείο Οικονομικών.¹² Εμμέσως βρισκόταν υπό τον έλεγχο των συμμάχων Αμερικανών και των Βρετανών καθώς από το 1946 είχε τοποθετηθεί ως σύμβουλος, ένας Βρετανός του BBC, ο Χάμφρεϊ και οι πομποί προέρχονταν από την αμερικανική στρατιωτική βοήθεια και ελέγχονταν από αυτούς.¹³

Οι ραδιοφωνικοί σταθμοί λειτουργούσαν με αυστηρή πειθαρχία. Όλοι οι διευθυντές, της κεντρικής υπηρεσίας και των περιφερειακών σταθμών, ορίζονταν απευθείας από τον κυβέρνηση και άλλαζαν ανάλογα με την εναλλαγή των κομμάτων στην εξουσία.¹⁴ Οι περισσότεροι μάλιστα ήταν απόστρατοι αξιωματικοί.¹⁵ Ο έλεγχος εκτεινόταν μέχρι τις πολιτικές πεποιθήσεις των συνεργατών. Όσοι θεωρούνταν αριστεροί ή δημοκρατικοί απομακρύνθηκαν.¹⁶ Το ΕΙΡ θεωρούνταν πάντως ένας μεγάλος ειδησεογραφικός οργανισμός για την εποχή του, καθώς το 1946 είχε 340 άτομα προσωπικό και το οποίο αυξήθηκε σταδιακά φθάνοντας το 1951 τα 715 άτομα.¹⁷ Αντίθετα οι σταθμοί των Ενόπλων Δυνάμεων απασχολούσαν πολύ λιγότερο προσωπικό και όσο κι αν φαίνεται περίεργο τα κριτήρια πρόσληψης ήταν πιο ελαστικά.

Το ΕΙΡ χρησιμοποιούσε αρχικά για τις εκπομπές από την Αθήνα στα μεσαία 2 κεραίες των 15 KW που υπήρχαν από το 1938 και το 1951 απέκτησε και μεγάλη κεραία 50 KW, ενώ για τα βραχεία διέθετε πομπό 7,5 KW. Ο πομπός της Θεσσαλονίκης είχε ισχύ 2 KW.¹⁸ Οι πομποί των σταθμών των Ενόπλων Δυνάμεων είχαν πολύ μικρότερη ισχύ, αφού μόνο εκείνος που εξέπεμπε στα βραχεία από την Αθήνα είχε ισχύ 5 KW. Η ισχύς των υπολοίπων πομπών ήταν 500 W-1 KW.¹⁹

¹¹ Ψιμούλη, *όπ.π.*, σ.16.

¹² Ράδιο Καραγιάννη, E127.

¹³ Θεοφιλόπουλος, σ.26. Χατζηδάκης, 41 χρόνια Γ' πρόγραμμα, σ.37.

¹⁴ Εισήγηση Έρα Γερμανού στο *Ραδιόφωνο EPT3. Από το χθές στο σήμερα. Πρακτικά διημέριδας 10-11 Ιαν.1997*, σ.54. Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας, Γενική Διοίκηση Βορείου Ελλάδος, ΑΕ/4, 4, Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος παρά τω ΕΙΡ Χρήστος Τσιγάντες προς τη Γενική Διοίκηση Βορείου Ελλάδος, Δ/ση Εσωτερικών, Αθήνα 6 Ιουλίου 1950, αρ. πρωτ. 37/δ.

¹⁵ «Η ιστορία του Ραδιοφώνου», *Επτά Ημέρες Καθημερινής*, 31/12/1995, σ.6. Θεοφιλόπουλος, σ.28

¹⁶ Γιώργος Ν. Κάρτερ, *Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2004, σ.136.

¹⁷ Ράδιο Καραγιάννη, E126.

¹⁸ Ράδιο Καραγιάννη, E119, E133.

¹⁹ Ράδιο Καραγιάννη, E136-E138.

Η πρώτη έδρα του Radio Skorje ήταν το χωριό Gorno Vranovci. Για τη δημιουργία του σταθμού το ASNOM δημιούργησε μια ομάδα τεχνιτών που προέρχονταν από το Γενικό Επιτελείο του Λαϊκοαπελευθερωτικού στρατού της ΣΔΜ. Σκοπός του Radio Skorje ήταν να μεταδίδει ειδήσεις σχετικά με το νέο κράτος που δημιουργήθηκε. Έτσι σύντομα μεταβλήθηκε σε ένα μεγάλο ειδησεογραφικό οργανισμό για τα μέτρα του νέου ομόσπονδου κράτους. Στα τέλη του 1949 απασχολούσε 220 άτομα, αρκετά από τα οποία εργάζονταν μέχρι τότε στην επίσημη εφημερίδα *Nova Makedonija*. Οι εκπομπές ξεκίνησαν στα τέλη Ιανουαρίου 1945. Αρχικά το Radio Skorje μετέδιδε πρόγραμμα 3,5 ώρες, γρήγορα όμως κατόρθωσε να είναι στον αέρα 24ώρες/24ωρο. Δημιουργήθηκαν δυο διευθύνσεις, η πολιτική-ενημερωτική με διευθυντή τον Драгољуб Будимовски και η δεύτερη του πολιτισμού με διευθύντρια την Драга Чаловска. Στις αρχές της δεκαετίας του 1950 δημιουργήθηκε και διεύθυνση οικονομικών ειδήσεων. Εξαιρετικά σημαντικό ήταν το γεγονός ότι μέσω του ραδιοφωνικού σταθμού Slobodna Jugoslavija το σήμα του Radio Skorje έφθανε ακόμη και στη Σοβιετική Ένωση.

Αρχικά χρησιμοποιούσε για την εκπομπή ένα πομπό 200W, ο οποίος αντικαταστάθηκε το 1946 από έναν άλλο των 2,5 KW και στα τέλη του 1947 από πομπό 20KW, ισχύ που του επέτρεπε να ακούγεται σε όλα τα γειτονικά κράτη. Με τη σύμβαση της Κοπεγχάγης του 1949 το Radio Skorje έλαβε το δικαίωμα να χρησιμοποιεί πομπούς ισχύος μέχρι 135 KW. Σύμφωνα με τους τεχνικούς του σταθμού ήδη από το 1950 είχε αυξήσει τη συνολική εκπομπή σε αυτά τα επίπεδα με αποτέλεσμα το σήμα του σταθμού να ακούγεται καθαρά σε όλα τα βαλκανικά κράτη.²⁰

Ο ραδιοφωνικός σταθμός Ελεύθερη Ελλάδα οργανωτικά υπαγόταν απευθείας στην Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ και υπεύθυνος για την πολιτική καθοδήγηση ήταν αρχικά το μέλος του ΠΓ Πέτρος Ρούσσοσ και αργότερα ο ίδιος ο Γενικός Γραμματέας Νίκος Ζαχαριάδης.²¹

Από την έναρξη της λειτουργίας του και μέχρι το 1949 ήταν εγκατεστημένος στο Βελιγράδι. Μετά τη ρήξη στις σχέσεις Τίτο-ΚΚΕ, που οφείλονταν στην αποπομπή του πρώτου από την Κομμουνιστική, ο ραδιοφωνικός σταθμός μεταφέρθηκε στο Βουκουρέστι. Το καθεστώς λειτουργίας του σταθμού ήταν ιδιόμορφο. Επειδή η Γιουγκοσλαβία και η Ρουμανία δεν επιθυμούσαν να γίνει γνωστό ότι παρενέβαιναν στις εσωτερικές υποθέσεις της Ελλάδος με την υποστήριξη στο προπαγανδιστικό έργο του ΚΚΕ, γι αυτό και η όλη λειτουργία του ραδιοφωνικού σταθμού γινόταν σε συνθήκες απόλυτης παρανομίας. Η ομάδα των τεχνικών και των εκφωνητών αποτελούσε χωριστή ΚΟΒ (503) και ζούσε απομονωμένη στο κτήριο που στεγαζόταν ο σταθμός και με ελάχιστες δυνατότητες επικοινωνίας με τον υπόλοιπο κόσμο. Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση τηρούσαν όλες τις αρχές της συνωμοτικότητας και της πειθαρχίας.²² Για την χρησιμοποιούσε τα βραχεία κύματα. Μέχρι το 1949 η εκπομπή και η λήψη του σταθμού ήταν εξαιρετικά προβληματική λόγω μικρής ισχύος του πομπού και τεχνικών δυσχερειών.²³

Πρόγραμμα

Το πρόγραμμα του ΕΙΡ και του ΡΣΕΔ δεν ταυτίζονταν. Το ΕΙΡ είχε αναλάβει το έργο της ενημέρωσης, πληροφόρησης, προπαγάνδας (ελληνικές, και ξένες ανακοινώσεις, ομιλίες, κλπ.), τόσο στα μεσαία όσο και στα βραχεία, ενώ ο σταθμός των ενόπλων δυνάμεων έχουν ψυχαγωγικό πρόγραμμα (ελαφρά μουσική, δημοτικά), που άκουγαν πιο ευχάριστα οι ακροατές.²⁴

Λογικό ήταν το ΕΙΡ να αναλάβει να σηκώσει το βάρος του αντικομμουνιστικού αγώνα. Έτσι εκτός από τα φορτισμένα ιδεολογικά δελτία ειδήσεων για τον Εμφύλιο πόλεμο και για τα συμβάντα στις γειτονικές (σοσιαλιστικές πλέον) βαλκανικές χώρες, εντάχθηκαν στο πρόγραμμα των σταθμών του ΕΙΡ πολλές εκπομπές (κυρίως ομιλίες) με αντικομμουνιστικό περιεχόμενο. Τις έγραφαν και τις εκφωνούσαν στρατιωτικοί, δημοσιογράφοι, καθηγητές, ακαδημαϊκοί. Αγαπημένα

²⁰

²¹ Ψιμούλη, ό.π., σ.16, 65, 73.

²² Ψιμούλη, ό.π., σ.17, 29, 68-70.

²³ Ψιμούλη, ό.π., σ.22-23.

²⁴ Ράδιο Καραγιάννη, *Ελληνική Ραδιοφωνία, Αθήνα*, 1952, Ε136.

θέματα των εκπομπών αυτών ήταν οι «προδοτικές» ενέργειες του ΚΚΕ, οι παραδοσιακά εχθρικές ενέργειες των σλαβικών κρατών εναντίον της Ελλάδος, το κομμουνιστικό φόβητρο, κλπ.²⁵ Ναυαρχίδα αυτών των εκπομπών ήταν η «Ειδική εκπομπή για τη Βόρειο Ελλάδα» που μεταδίδονταν καθημερινά από όλους τους ραδιοφωνικούς σταθμούς του ΕΙΡ. Τα κείμενα των εκπομπών τα έγραφε ο Δημήτρης Σβολόπουλος, γενικός διευθυντής του ΕΙΡ μέχρι το 1950. Και αρκετά από τα κείμενα των εκπομπών αναδημοσιεύονταν αυτούσια στο εβδομαδιαίο περιοδικό *Ραδιοπρόγραμμα* που κυκλοφορούσε το ΕΙΡ.²⁶

Επίσης το ΕΙΡ φιλοξενούσε εκπομπές για το Βασιλικό Ναυτικό,²⁷ για τη Χωροφυλακή,²⁸ για το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας,²⁹ για τις παιδουπόλεις,³⁰ για τα κατηχητικά σχολεία,³¹ για τους

²⁵ Βλ. πρόχειρα ΕΙΡ, ΡΣ Θεσσαλονίκης, Κυριακή 25/7, 18.30 Η εγκληματική δράσις του ΚΚΕ (ομιλία Κώστα Σαμαρά), *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης*, τεύχος 12, 25-31/7/1948, σ.30. Τρίτη 27/7, 19.50 Το έθνος και τα γεγονότα (ομιλία Αχ. Καλεύρα) *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης*, τεύχος 12, 25-31/7/1948, σ.32. ΡΣ Θεσσαλονίκης, Κυριακή 1/8, 22.20 Από τη Μακεδονική Ιστορία της Κατοχής (ομιλία Αχ. Χρυσοχόου), *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης*, τεύχος 13, Αθήνα 1-7/8/1948), σ.33. ΡΣ Αθηνών, Τρίτη 13/9, 19.15 Ο Σλαυκοκομμουνισμός και η εποχή μας (δημοσιογράφος Σάββας Κωνσταντόπουλος), *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 71, Αθήνα, 11-17/9/1949, σσ.8-9. ΡΣ Θεσσαλονίκης, Κυριακή 11/9, 13.05 Ημείς και οι βόρειοι γείτονές μας (ομιλία Στίλπωνος Κυριακίδη), 21.25 Η εξέλιξις των παγκοσμίων γεγονότων (ομιλία Χριστόφορου Νάλτσα) (σ.32), Πέμπτη 15/9, 21.30 Το έθνος και τα γεγονότα (ομιλία Α. Χασηρτζόγλου) (σ.34-35) *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 71, Αθήνα, 11-17/9/1949. ΡΣ Αθηνών, Σάββατο 14/1 17.50 Το μήνυμα του ανταρτόπληκτου παιδιού από την παιδόπολη, 19.15 Ο Σλαυκοκομμουνισμός και η εποχή μας (σς.16-17), *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 88, Αθήνα, 8-14/1/1950.

²⁶ Μερικές εκπομπές: Δημήτρης Σβολόπουλος, «Οι τίτλοι της Ελλάδος», απόσπασμα από «Ωρα της Βόρειας Ελλάδας», *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης*, τεύχος 11, 18-22/7/1948, σσ.-26-27. Δημήτρης Σβολόπουλος, «Οι Σλάβοι και η Μακεδονία», από την εκπομπή «Η ώρα της Βόρειας Ελλάδας», εκπομπή 13/7/1948, (*ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης*, τεύχος 12, 25-31/7/1948, σ.27). Δημήτρης Σβολόπουλος, «Η κρίσις του Σλαυκοκομμουνισμού», από την Ειδική Εκπομπή της Βόρειου Ελλάδος, 23/7/1948, *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης*, τεύχος 13, 1-7/8/1948, σ.27). Δημήτρης Σβολόπουλος, «Μετά την νίκη της Ελλάδος», από την Ειδική Εκπομπή της Βόρειου Ελλάδος, *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 71, Αθήνα, 11-17/9/1949, σς.22-23. Δημήτρης Σβολόπουλος, «Μετά την νίκη. Εις τα πεδία των μαχών», από την Ειδική Εκπομπή της Βόρειου Ελλάδος, *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 71, Αθήνα, 11-17/9/1949, σς.28-29. Δημήτρης Σβολόπουλος, «Η Αλβανία ως όργανον των ξένων», *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 72, Αθήνα, 18-24/9/1949, σς.22-24. Δημήτρης Σβολόπουλος, «Η μάχη της ειρήνης», *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 73, Αθήνα, 25/9-1/10/1949, σς.22-23. Δημήτρης Σβολόπουλος, ««Αι σφαγαί της Ανατολικής Μακεδονίας», *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 74, Αθήνα, 2-8/10/1949, σς.24-26. Δημήτρης Σβολόπουλος, «Ο επαναπατρισμός των θυμάτων», *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 75, Αθήνα, 9-15/10/1949, σς.22-23. Δημήτρης Σβολόπουλος, «Η Γιουγκοσλαβία εις την θέσιν της Ελλάδος», *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 76, Αθήνα, 16-23/10/1949, σς.24-26. Δημήτρης Σβολόπουλος, «Το παιδομάζωμα», από την Ειδική Εκπομπή της Βόρειου Ελλάδος, *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 88, Αθήνα, 8-14/1/1950, σς.22-24. «Τα προβλήματα του Ελληνισμού την επαύριον του πολέμου», *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 88, Αθήνα, 8-14/1/1950, σς.26-29. Δημήτρης Σβολόπουλος, «Το έτος της νίκης», *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 89, Αθήνα, 15-21/1/1950, σς.22-23). «Τα προβλήματα του Ελληνισμού την επαύριον του πολέμου», *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 89, Αθήνα, 15-21/1/1950, σς.24-26. Δημήτρης Σβολόπουλος, « Η διακήρυξις των αλύτρωτων», *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 90, Αθήνα, 22-28/1/1950, σς.22-23. «Τα προβλήματα του Ελληνισμού την επαύριον του πολέμου», *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 90, Αθήνα, 22-28/1/1950, σς.24-26.

²⁷ ΡΣ Αθηνών, Παρασκευή 6/8/1948, 18.55 Εκπομπή του Βασιλικού Ναυτικού με τραγούδια και εμβατήρια, *ΕΙΡ, Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης*, τεύχος 13, Αθήνα 1-7/8/1948, σ.21

προσκόπους,³² τις Ελληνίδες Οδηγούς,³³ και διάφορα φιλανθρωπικά σωματεία,³⁴ για όλους τους φορείς που χρησιμοποιούσε το κράτος στον αγώνα του εναντίον των κομμουνιστών ανταρτών και φυσικά για τα επιτεύγματα του στρατού και τις χωροφυλακής στον ένοπλο αγώνα που διεξαγόταν στο βορρά.³⁵

Αντίθετα με το ΕΙΡ οι ραδιοφωνικοί σταθμοί των Ενόπλων Δυνάμεων μετέδιδαν κυρίως ψυχαγωγικά προγράμματα που είχαν μεγάλη απήχηση στο κοινό στις πόλεις και στους στρατιώτες που μάχονταν πάνω στα βουνά και πολλές διαφημίσεις.³⁶ Υπήρχαν φυσικά και ειδήσεις, εκπομπές με θέμα τις επιχειρήσεις στον Εμφύλιο και άλλα θέματα εθνικού περιεχομένου (κάθε Δευτέρα),³⁷ ιστορικές αναδρομές και χρονογράφημα («Ημερολόγιο» Κυριακή, που το έγραφε ο ακαδημαϊκός Σπύρος Μελάς με συνεργάτη τον λογοτέχνη Καραγάτση και τον Άγγελο Δρόσο)³⁸ και άλλες ενημερωτικές εκπομπές με καθηγητές, ακαδημαϊκούς και σημαντικούς ηθοποιούς.³⁹ Ο ραδιοφωνικός σταθμός Θεσσαλονίκης είχε αντίστοιχο πρόγραμμα. Οι ενημερωτικές εκπομπές είχαν θέμα τις στρατιωτικές επιχειρήσεις και τον κομμουνιστικό κίνδυνο. Τις έγραφαν στρατιωτικοί, αλλά και εξωτερικοί συνεργάτες.⁴⁰ Οι στρατιωτικοί σταθμοί της επαρχίας μετέδιδαν το ενημερωτικό πρόγραμμα του ΡΣΕΔ Αθηνών και στη συνέχεια πρόγραμμα με τη συμμετοχή ντόπιων καλλιτεχνών και διανοουμένων.⁴¹

²⁸ ΡΣ Αθηνών, Τρίτη 13/9, 17.35 Σελίδες από τη δράση της Ελληνικής Βασιλικής Χωροφυλακής ΕΙΡ, *Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 71, Αθήνα, 11-17/9/1949, σς.8-9.

²⁹ ΡΣ Αθηνών, Κυριακή 8/1, 19.50 Η τακτική εκπομπή του υπό την προεδρία της ΑΜ Βασιλέως Εθνικού Ιδρύματος ΕΙΡ, *Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 88, Αθήνα, 8-14/1/1950, σς.4-5.

³⁰ ΡΣ Αθηνών, Σάββατο 17/9, 17.45 Το μήνυμα του ανταρτοπληκτου παιδιού από την παιδόπολη, ΕΙΡ, *Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 71, Αθήνα, 11-17/9/1949, σς.16-17. ΡΣ Θεσσαλονίκης, Δευτέρα 9/1, 17.40 Η εκπομπή διά τας παιδοπόλεις της Βασιλίσσης, ΕΙΡ, *Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 88, Αθήνα, 8-14/1/1950, σς.32-33.

³¹ ΡΣ Θεσσαλονίκης, Κυριακή 25/7/1948, 19.00 Η ώρα των Ενόπλων Δυνάμεων (εκπομπή Κατηγορητικών) ΕΙΡ, *Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης*, τεύχος 12, 25-31/7/1948, σ.27.

³² ΡΣ Θεσσαλονίκης, Παρασκευή 13/1, 19.00 Το δεκάλεπτον των προσκόπων, ΕΙΡ, *Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 88, Αθήνα, 8-14/1/1950, σ.36.

³³ ΡΣ Βόλου, «Η ώρα των Ελληνίδων οδηγών», ΕΙΡ, *Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 71, Αθήνα, 11-17/9/1949, σς.38-39. ΡΣ Θεσσαλονίκης, Παρασκευή 13/1, 19.10 Από τας Ελληνίδας Οδηγούς ΕΙΡ, *Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 88, Αθήνα, 8-14/1/1950, σ.36.

³⁴ Το διάστημα 1949-1950 το ΕΙΡ μεταξύ άλλων εξέπεμπε την ενημερωτική δεκάλεπτη εκπομπή από τη Θεσσαλονίκη «Το δεκάλεπτο της Φανέλας του Στρατιώτου». Επρόκειτο για εκπομπή του ομώνυμου σωματείου που είχε επίτιμη πρόεδρο τη βασίλισσα Φρειδερίκη και μέλη χιλιάδες γυναίκες. Τα θέματα της εκπομπής ήταν σχετικά με τις δραστηριότητες του σωματείου (έρανοι, ευχαριστήριες επιστολές διοικητών στρατιωτικών μονάδων, επισκέψεις σε στρατιωτικές μονάδες και νοσοκομεία, αλλά και επετειακά αφιερώματα στις κρίσιμες μάχες μεταξύ του Εθνικού και του Δημοκρατικού Στρατού το 1948 και το 1949. Τα τελευταία υμνούσαν τη γενναιότητα και την αποτελεσματικότητα του στρατού και των ΜΑΥ και καταδίκαιζαν τη «δράση των προδοτών και των πρακτόρων του Σλαυκοκομμουνισμού». Επίσης ακούγονταν εμβατήρια και συνθήματα. (Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας, Ραδιοφωνικές εκπομπές Φανέλας του Στρατιώτου 1949-1950 (αταξινόμητο).

³⁵ ΡΣ Αθηνών, Κυριακή 1/8, 21.15 Η ώρα της Βορείου Ελλάδος. Πολεμική σκηνή του ΡΣ Αθηνών από την εποποιία του υψώματος Κλέφτη, ΕΙΡ, *Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης*, τεύχος 13, Αθήνα 1-7/8/1948, σ.6. ΡΣ Αθηνών, Τρίτη 13/9, 20.35 Ο ΡΣ Αθηνών διά το Μέτωπον, Τετάρτη 14/9 18.55 Αι μεγάλοι νίκαι του Σταυρού (Στ. Μαυρομάτη), Πέμπτη 15/9, 18.55 Το τραγούδι του πολεμιστή, 20.35 Ο ΡΣ διά το Μέτωπον (σ.12), ΕΙΡ, *Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα Ραδιοφωνικών Σταθμών Αθηνών-Θεσσαλονίκης και Βόλου*, τεύχος 71, Αθήνα, 11-17/9/1949, σς.10-12.

³⁶ Βασιλάκη, σ.30.

³⁷ Λαμπρινίδης, σ.15-16, 22

³⁸ Λαμπρινίδης, σς.26, 38.

³⁹ Λαμπρινίδης, σ.56-57.

⁴⁰ Συνέντευξη με Δημήτρη Βορεινό, Θεσσαλονίκη, 11/11/2006.

⁴¹ Ράδιο Καραγιάννη, *Ελληνική Ραδιοφωνία, Αθήνα*, 1952, Ε136.

Οι πρώτες δοκιμαστικές εκπομπές του Radio Skorje ξεκίνησαν τον Οκτώβριο του 1944 και η πρώτη φωνή που ακούστηκε ήταν του Τσέντο, του αρχηγού του Γενικού Επιτελείου του Εθνικοαπελευθερωτικού Στρατού. Η πρώτη ζωντανή μετάδοση έγινε τον Ιανουάριο του 1945 και ήταν η 2^η σύνοδος του ASNOM.⁴² Σύντομα άρχισε να εκπέμπει κανονικά. Στην αρχή οι περισσότερες ώρες εκπομπής καλύπτονταν από τα ειδησεογραφικά δελτία, που κάλυπταν κάθε εκδήλωση πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής δραστηριότητας στο ομόσπονδο κράτος και στη Γιουγκοσλαβία ως σύνολο. Επίσης έδιδε μεγάλη βαρύτητα στην κάλυψη της δραστηριότητας του ΚΚΜ, της Σοσιαλιστικής Διεθνούς και όλων των σοσιαλιστικών διεθνών οργανώσεων. Γρήγορα άρχισαν και άλλες ενημερωτικές εκπομπές.

Εκτός από τις ενημερωτικές πολιτικές εκπομπές υπήρχαν αρκετές εκπομπές για τη λογοτεχνία, το θέατρο, το παιδί και αργότερα και χιουμοριστικές εκπομπές. Φυσικά, όπως και σε άλλους ραδιοφωνικούς σταθμούς δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στη δημιουργία μουσικών συνόλων και στην εκπομπή ζωντανών συναυλιών.

Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην εκπομπή ειδήσεων στις άλλες βαλκανικές γλώσσες. Από την αρχή δημιουργήθηκαν εκπομπές στα βουλγαρικά και στα ελληνικά για την ενημέρωση των «αλύτρωτων αδελφών» στη Βουλγαρία και στην Ελλάδα με αρκετό προσωπικό και επικεφαλής τη Невена Теохарева.⁴³ Επίσης υπήρχε και εκπομπή για τους αγώνες της απελευθέρωσης και της δημιουργίας της ΣΔΜ, με τη συμμετοχή παιδιών-προσφύγων και με επικεφαλής το δημοσιογράφο Љупчо Стојменски.⁴⁴

Αρχικά ο ραδιοσταθμός Ελεύθερη Ελλάδα μετέδιδε μόνο τα πολεμικά ανακοινωθέντα του ΔΣΕ. Μετά το 1948 απέκτησε και άλλες ενημερωτικές εκπομπές για τις αποφάσεις της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης, άρθρα και λόγους των κομμουνιστών ηγετών, αλλά και περιγραφές των μαχών, της καθημερινής ζωής των ανταρτών (αντρών και γυναικών), τον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας στις ανταρτοκρατούμενες περιοχές, τις σχέσεις του ΚΚΕ με το λαό, αλλά και τη ζωή στην Ελλάδα της άλλης πλευράς, της «μοναρχοφασιστικής», σύμφωνα με την ορολογία του ΚΚΕ της εποχής, και τη δράση του στρατού και των παραστρατιωτικών σωμάτων στις πόλεις και την ύπαιθρο στην Ελλάδα.⁴⁵ Κάθε αλλαγή της πολιτικής του ΚΚΕ εκφραζόταν πρώτα από το ραδιοφωνικό σταθμό των ανταρτών. Όλες οι αποφάσεις της ΚΕ του ΚΚΕ ή του ΠΓ μεταδίδονταν από την Ελεύθερη Ελλάδα⁴⁶ με προφανή στόχο να πληροφορήσουν τα στελέχη του κόμματος αλλά –κυρίως– τον αντίπαλο και το κοινό για την ύπαρξη του κόμματος, για τη δραστηριότητα του κόμματος και την πολιτική του έτσι ώστε ο αντίπαλος να μην έχει το μονοπώλιο πληροφόρησης του κοινού. Επίσης υπήρχαν εκπομπές ειδικά για όσους υπηρετούσαν στον εθνικό στρατό και στα άλλα σώματα ασφαλείας, με σκοπό να κάμψουν το ηθικό τους και να προκαλέσουν μαζικές λιποταξίες, αλλά και να πετύχουν τη στρατολόγηση νέων ανταρτών από τους κατοίκους των πόλεων.⁴⁷

Επρόκειτο δηλαδή, όπως ήταν φυσικό για έναν απόλυτα στρατευμένο ραδιοφωνικό σταθμό στην υπηρεσία του στόχου, δηλ. της προπαγάνδης των απόψεων της ηγεσίας του ΚΚΕ και των συνοδοιπόρων του, φυσικό άλλωστε σε έναν αγώνα που διεξαγόταν με πείσμα για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Από το πρόγραμμα του σταθμού έλειπαν εκπομπές με μουσικά κομμάτια, με χιούμορ και με ελεύθερη διάθεση σχολιασμού της καθημερινότητας. Τις ελλείψεις αυτές αναγνώριζαν ως

⁴² «Macedonian Radio-Television», στο http://en.wikipedia.org/wiki/Macedonian_Radio-Television, downloaded την 30^η Δεκεμβρίου 2006.

⁴³ Στην εκπομπή ειδικά για το Πιρίν εργάζονταν οι Љубен Апостолски, Благоја Думановски, Марга Црвенковска, Владо Таневски, Круме Угринов. Αυτή ήταν και ο πρόγονος της εκπομπής Емисија за нашите сонародници во странство που απευθύνονταν στους σλαβομακεδόνες που ζούσαν εκτός συνόρων.

⁴⁴ Од славните денови на НОБ που απευθύνόταν στη νεολαία.

⁴⁵ Ψιμούλη, ό.π., σ.19.

⁴⁶ Βλ. πρόχειρα 5^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ, Ελεύθερη Ελλάδα, 31/1/1949. ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ, Ελεύθερη Ελλάδα, 25/3/1949.

⁴⁷ Ψιμούλη, ό.π., σ.19.

μειονεκτήματα και οι ίδιοι οι εργαζόμενοι στο σταθμοί, όπως επίσης και την αδυναμία τους να αφήσουν στην άκρη την «ξύλινη» κομματική γλώσσα με τις πομπώδεις εκφράσεις και τους στερεότυπους χαρακτηρισμούς.⁴⁸ Το αποτέλεσμα ήταν η «Ελεύθερη Ελλάδα» να μην μπορεί να προσεγγίσει όποιον δεν ήταν ταγμένος από πριν στον αγώνα για την επικράτηση του ΚΚΕ και των συνοδοιπόρων του στην Ελλάδα.

Αυτή ήταν η κατάσταση που επικρατούσε στην περιοχή που εξετάζουμε στο διάστημα 1946-1949, όταν δηλαδή ακόμη δεν είχε κορυφωθεί ο Ψυχρός Πόλεμος στην Ευρώπη. Ένας πόλεμος προπαγάνδας που χρησιμοποιούσε το ραδιόφωνο, όπως φυσικά και κάθε έντυπο μέσο, προκειμένου να τονώσει το ηθικό της μιας πλευράς και να πλήξει το ηθικό του αντίπαλου. Σε αυτό τον αγώνα είχαν στρατευθεί οι περισσότεροι, κι όχι μόνον οι επαγγελματίες του μέσου, όπως οι δημοσιογράφοι, και οι επιστήμονες των κοινωνικών επιστημών. Αυτό οφειλόταν κυρίως στην αστάθεια που επικρατούσε στην περιοχή από την έναρξη του Εμφυλίου Πολέμου, ο οποίος μέχρι τις αρχές του 1949 είχε αβέβαιη έκβαση, όπως επίσης και η επεκτατική πολιτική του Τίτο προς την Ελλάδα και τη Βουλγαρία μέχρι τουλάχιστον την αποπομπή του από την Κομμουνιστική Διεθνή.

Σε αντίθεση με ότι συνέβαινε στην υπόλοιπη Ευρώπη, όπου μετά το 1949 άρχισε να μαίνεται ο πόλεμος της προπαγάνδας από το ραδιόφωνο, στο κέντρο των Βαλκανίων η κατάσταση άλλαξε αρκετά στα τέλη του 1949. Η αποπομπή της Γιουγκοσλαβίας από την Κόμινφορμ το 1948, η άρνηση του Τίτο να συνεχίσει να προσφέρει υποστήριξη στους αντάρτες του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας το 1949, η λήξη του Εμφυλίου Πολέμου στα τέλη του 1949 και η ήττα της δεξιάς κυβέρνησης στις εκλογές τον Μάρτιο του 1950 συνέβαλαν στη δημιουργία ενός κλίματος ύφεσης.

Η αμερικανική και η βρετανική πλευρά προσπάθησαν να φέρουν πιο κοντά τη Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα. Οι δυο χώρες αποκατέστησαν πλήρως τις διπλωματικές τους σχέσεις τον Δεκέμβριο του 1950, και στις 28 Φεβρουαρίου 1953 υπογράφηκε μεταξύ της Γιουγκοσλαβίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας Συνθήκη Φιλίας και Συνεργασίας (το Βαλκανικό Σύμφωνο), που προέβλεπε συνεργασία στον πολιτικό, οικονομικό, τεχνικό και μορφωτικό τομέα και η οποία ένα χρόνο αργότερα συμπληρώθηκε και με στρατιωτικό σύμφωνο.⁴⁹ Η προσέγγιση της Ελλάδας με τη Γιουγκοσλαβία δεν κράτησε για μεγάλο χρονικό διάστημα, καθώς η δεύτερη διευθέτησε το πρόβλημα της Τεργέστης και προχώρησε σε μια προσέγγιση με τη Σοβιετική Ένωση μετά το θάνατο του Στάλιν.

Ήταν όμως αρκετή ώστε σταδιακά να πέσουν οι τόνοι στον τομέα της προπαγάνδας και να αλλάξει οι προτεραιότητες στις εκπομπές των ραδιοφωνικών σταθμών στην Ελλάδα και τη ΣΔΜ. Οι εκπομπές στα μεσαία κύματα, που απευθύνονταν κυρίως στο εσωτερικό της κάθε χώρας άρχισαν να ασχολούνται με τα εσωτερικά ζητήματα και με τη ψυχαγωγία. Αντίθετα στα βραχεία, που απευθύνονταν κυρίως σε άτομα πέραν των συνόρων, τόσο η Αθήνα, όσο και το Βελιγράδι συνέχισαν να πραγματοποιούν εκπομπές με έντονο ιδεολογικό και πολιτικό περιεχόμενο και με σκοπό να προβάλλουν ο καθένας τη δική του εθνική ανωτερότητα και τελειότητα του πολιτικού καθεστώτος και να μειώσουν με κάθε τρόπο τον αντίπαλο.

Ειδικότερα στα μέσα του 1950 σε όλους τους σταθμούς του ΕΙΡ και σε εκείνους των Ενόπλων Δυνάμεων οι εκπομπές με έντονο αντικομμουνιστικό περιεχόμενο στα μεσαία καταργήθηκαν και αντικαταστάθηκαν από εκπομπές για την ανασυγκρότηση της χώρας, γενικές ενημερωτικές εκπομπές και κυρίως εκπομπές πολιτιστικού περιεχομένου και ψυχαγωγικές (Α' πρόγραμμα).⁵⁰ Μάλιστα από το 1952 το ΕΙΡ άρχισε μια προσπάθεια να προβάλλει τη λογοτεχνία,⁵¹

⁴⁸ Ψιμούλη, ό.π., σ.21.

⁴⁹ Ιωάννης Στεφανίδης, «Οι εξωτερικές σχέσεις της Ελλάδας, 1949-1955: σε αναζήτηση ασφάλειας», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τομ. ΙΣΤ', Αθήνα, 2000, σς.243-244.

⁵⁰ Βλ. ενδεικτικά το πρόγραμμα των ραδιοφωνικών σταθμών της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης του ΕΙΡ το 1950 και το 1953 (*Ραδιοπρόγραμμα*, τεύχος 92, 5-11/2/1950 και *Ραδιοπρόγραμμα*, τεύχος, 136, τεύχος 136, 4-10/1/1951). Γιώργος Ν. Κάρτερ, *Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2004, σ.125.

το θέατρο⁵² και την κλασική μουσική⁵³ μέσα από ζωντανές εκπομπές (Β' πρόγραμμα). Το 1953 δημιουργήθηκε η ορχήστρα ελαφράς κλασικής μουσικής του ΕΙΡ. Η στροφή της ραδιοφωνίας προς τον πολιτισμό ολοκληρώθηκε το 1954 με τη δημιουργία του Γ' προγράμματος.⁵⁴

Η αλλαγή στο περιεχόμενο και στο ύφος των ενημερωτικών εκπομπών των ραδιοφωνικών σταθμών των Ενόπλων Δυνάμεων στην Ελλάδα ήταν μικρότερη σε σχέση με το ΕΙΡ. Διατήρησαν κάποιες εκπομπές με ηθικοπλαστικές ομιλίες για τα τεκταινόμενα στα κομμουνιστικά κράτη, για τα εθνικά ζητήματα και το μουσικό πρόγραμμα συνέχισε να περιλαμβάνει θούρια και εμβατήρια, μάλλον φυσιολογικό για μέσο ενημέρωσης του Στρατού. Όμως και στην περίπτωση αυτών των σταθμών ήταν φανερή η διάθεση να ασχοληθούν κυρίως με τα προβλήματα της ανασυγκρότησης της χώρας και λιγότερο με τον ιδεολογικό εχθρό.⁵⁵

Αντίστοιχη, αλλά μικρότερης έκτασης ήταν η αλλαγή στο πρόγραμμα του σλαβομακεδονικού ραδιοφώνου. Εκεί δεν υπήρξε αλλαγή του προγράμματος, αλλά επέκταση του ωραρίου λειτουργίας του σταθμού και εμπλουτισμός του με ψυχαγωγικές και ενημερωτικές εκπομπές. Οι προπαγανδιστικές εκπομπές έγιναν λιγότερο συχνές και λιγότερο αιχμηρές και προσανατολίστηκαν κυρίως στην πληροφόρηση και στην ιδεολογική ομοιομορφία του πληθυσμού του νέου ομόσπονδου κράτους. Μετά το 1955 και την προσέγγιση της Σοβιετικής Ένωσης, η Γιουγκοσλαβία δεν είχε πλέον τόση ανάγκη την υποστήριξη της Ελλάδας και της Τουρκίας. Οι εντολές του Βελιγραδίου προς τα Σκόπια να κρατούν χαμηλά τους τόνους έπαψαν να υφίστανται ή έγιναν λιγότερο αυστηρές. Στο Radio Skorje άρχισαν να εργάζονται από το 1955 οι Βορο Πετκοβски и Камуран Тахир, απόφοιτοι της Ανώτατης Κομματικής Σχολής στο Βελιγράδι, οι οποίοι ανέλαβαν να συστηματοποιήσουν την προπαγάνδα στο εσωτερικό και το εξωτερικό.⁵⁶

Αντίθετα στα βραχέα τόσο το ΕΙΡ όσο και το Radio Skorje διατήρησαν ένα έντονο προπαγανδιστικό προφίλ. Το ΕΙΡ καθημερινά είχε εκπομπές σε όλες τις γλώσσες των βαλκανικών χωρών και της Μέσης Ανατολής και ξεχωριστή εκπομπή με ειδήσεις σε ρυθμό υπαγόρευσης. Οι εκπομπές εκτός από την πολύ αυστηρά επιλεγμένη ειδησεογραφία και τον τρόπο παρουσίασής της, περιλάμβαναν επετειακές εκπομπές, εκπομπές για την καταγωγή των Ελλήνων, για τα εθνικά θέματα της Κύπρου, τον Ελληνισμό της Αιγύπτου, για ελληνικά εθνικά κέντρα εκτός συνόρων, κλπ.⁵⁷

Το ίδιο περιεχόμενο και πιο έντονη προπαγανδιστικό έως εχθρικό πνεύμα είχε και το πρόγραμμα στα βραχέα της κρατικής ραδιοφωνίας στα Σκόπια, το Radio Biljana. Σκοπός του συγκεκριμένου προγράμματος ήταν να απευθύνεται στους Σλαβομακεδόνες που ζουν εκτός των συνόρων της ΣΔΜ. Σκοπός του Radio Biljana ήταν και είναι «να μιλήσει για την αλήθεια για τη Μακεδονία και για τους Σλαβομακεδόνες εκτός των συνόρων, κλπ. Το πρόγραμμα διαρκούσε 3 ώρες, στα σλαβομακεδονικά, βουλγαρικά, αλβανικά και ελληνικά.⁵⁸ Πάντως σε γενικές γραμμές το Radio Skorje στο διάστημα 1950-1955 διατήρησε μια συγκρατημένη πολιτική στα μεσαία και μια σαφώς πιο επιθετική πολιτική στα βραχέα κύματα.

Η λήξη του Εμφυλίου Πολέμου στην Ελλάδα είχε τις σημαντικότερες συνέπειες για το ραδιοφωνικό σταθμό «Ελεύθερη Ελλάδα». Μπορεί το ΚΚΕ να διακήρυσσε ότι παραμένει με το

⁵¹ Μόνο ο Ντίμης Αποστολόπουλος και μόνο στο ΡΣ Αθηνών έκανε 1648 εκπομπές μέχρι το 1957. Βλ. πρόχειρα «Ο πόλεμος του 1940-41 όπως τον αφηγούνται οι Έλληνες ποιητάι», 28/10/1953, επ. 28/10/1954. (Αποστολόπουλος, Λεύκωμα, σ.5, 88). Επίσης έγιναν πολλές εκπομπές με Έλληνες λογοτέχνες. (Θεοφιλόπουλος, σσ.30-32

⁵² Κάθε εβδομάδα, την Τετάρτη, μεταδίδονταν ένα θεατρικό έργο. (Θεοφιλόπουλος, σσ.30-32). Γιώργος Χατζηδάκης, «Θέατρο από τον 'αέρα», Επτά Ημέρες Καθημερινής, 31/12/1995, σ.18.

⁵³ Από το 1952 ακούστηκαν ρεσιτάλ επιφανών καλλιτεχνών. (Θεοφιλόπουλος, σσ.30-32)

⁵⁴ Βασιλάκη, σς.32-33. Γιώργος Ν. Κάρτερ, *Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2004, σς.127-128. «Η ιστορία του Ραδιοφώνου», Επτά Ημέρες Καθημερινής, 31/12/1995, σ.6.

⁵⁵ *Ραδιοπρόγραμμα*, τ.65, 26/8-1/9/1951.

⁵⁶

⁵⁷ Βλ. πρόχειρα, *Ραδιοπρόγραμμα*, τ.65, 26/8-1/9/1951, *Ραδιοπρόγραμμα*, 25 Μαρτίου 1952, *Ραδιοπρόγραμμα*, τ.171, 6-12/9/1953.

⁵⁸ Blagoja Nineski, *Petsatenite I elektronskite mediymi vo Makedonija*, Skorje, 2000, p.120, 130-132.

όπλο «παρά πόδα», αλλά στην πραγματικότητα ο πόλεμος είχε λήξει. Το πρόγραμμα του σταθμού έπρεπε να ακολουθήσει τις εξελίξεις. Έτσι από το 1949 κ.ε. ο σταθμός Ελεύθερη Ελλάδα άρχισε να πραγματοποιεί πολλές πολιτικές εκπομπές για τα συμβάντα στην Ελλάδα. Πρόχειρα αναφέρουμε ότι τον Ιανουάριο του 1950 το 22,5% των εκπομπών αφορούσε πολιτικά άρθρα, σχόλια και ρεπορτάζ, το 10,5% ειδήσεις και σχόλια για την τρομοκρατία που υπήρχε στην Ελλάδα, το 14,5% για τους αγώνες των εργαζομένων, το 6% ειδήσεις σχετικά με το ελληνικό κράτος, το 8,5% ειδήσεις για τα παιδιά πρόσφυγες, το 23,3% για τη δράση των ανταρτών και μόνο το 7,5% αφορούσε τη γνώμη των ξένων για την Ελλάδα και το 7% ήταν ψυχαγωγικά κείμενα.⁵⁹ Από τον Ιούλιο του 1950 άρχισε να μεταδίδεται η εκπομπή το «Φροντιστήριο του Αγωνιστή», που αποτέλεσε για πολλά χρόνια το μέσο μετάδοσης της πολιτικής γραμμής του Κόμματος προς τα μέλη του για όλα τα ζητήματα.⁶⁰

Αν προσπαθήσει να συγκρίνει κανείς το περιεχόμενο και το ύφος των εκπομπών του ραδιοφωνικού σταθμού του ΚΚΕ με εκείνο των άλλων σταθμών στην Ελλάδα και στη ΣΔΜ θα καταλήξει εύκολα στο συμπέρασμα ότι επρόκειτο για ένα ραδιοφωνικό σταθμό τυπικό της εποχής του Ψυχρού Πολέμου, και έτσι ήταν. Όλες οι εκπομπές αφορούσαν πολιτικά θέματα, διάκειντο εντελώς αρνητικά και περιφρονητικά για την παρούσα κατάσταση στην Ελλάδα και τις πολιτικές δυνάμεις σε αυτή και εξυμνούσε το Κομμουνιστικό Κόμμα της Ελλάδας, τα άλλα αδελφά κόμματα, κυρίως το σοβιετικό. Ήταν φυσιολογικό όμως η «Ελεύθερη Ελλάδα» να διαφοροποιείται από τους κρατικούς σταθμούς στην Ελλάδα και τη ΣΔΜ. Η δημιουργία του ήταν καθαρά αποτέλεσμα του Εμφυλίου Πολέμου που αποτέλεσε μια σύγκρουση-πρόβα του επερχόμενου Ψυχρού Πολέμου. Επρόκειτο για την επίσημη φωνή ενός σταλινικού κόμματος και μιας ακόμη πιο σταλινικής ηγεσίας, εγκατεστημένο μάλιστα σε καθεστώς παρανομίας σε μια άλλη κομμουνιστική χώρα. Ακόμη και να ήθελε να προωθήσει την ψυχαγωγία και την ενημέρωση, δεν μπορούσε παρά να επιδιώκει να κρατά το φρόνημα των εξόριστων Ελλήνων κομμουνιστών υψηλό και να επιδεικνύει τη νομιμοφροσύνη του απέναντι στα άλλα κομμουνιστικά κόμματα. Σύμφωνα με τον Πέτρο Ρούσο, μέλος του ΠΓ του ΚΚΕ και πολιτικό καθοδηγητή του σταθμού, «Επρόκειτο για ένα λαϊκό επαναστατικό όργανο ραδιοφωνίας που στηριζόταν στο μαρξισμό-λενινισμό και στις αντίστοιχες μέθοδες ραδιοφωνίας».⁶¹

Απήχηση

Μπορεί οι κυβερνήσεις στην Αθήνα και τα Σκόπια καθώς και το ΚΚΕ να απέδιδαν εξαιρετική σημασία στην επιρροή που μπορούσε να ασκήσει το ραδιόφωνο στους πληθυσμούς των πόλεων και της υπαίθρου εντός και εκτός των συνόρων, όμως η πραγματική απήχηση του ραδιοφώνου ήταν εξαιρετικά περιορισμένη ειδικά στην υπαίθρο. Πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αντιστοιχούσαν λιγότερα από 10 ραδιόφωνα στην Ελλάδα, το ίδιο και στη Γιουγκοσλαβία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία.⁶² Το 1946 λειτουργούσαν 5 ραδιόφωνα/1000 κατοίκους στην Ελλάδα, 9/1000 στη Γιουγκοσλαβία και 20/1000 στη Ρουμανία και τη Βουλγαρία.⁶³ Το 1951 η Ελλάδα είχε 27 ραδιόφωνα/1000 κατοίκους, η Ρουμανία 14/1000, η Γιουγκοσλαβία 18/1000, η Βουλγαρία 29/1000 και η Αλβανία 34/1000.⁶⁴ Επομένως η απήχηση του ραδιοφώνου ήταν πολύ περιορισμένη σε σχέση με όλες τις χώρες της δυτικής και της κεντρικής Ευρώπης.

Οι λόγοι της καθυστέρησης ήταν η αδυναμία των μεσαίων και φτωχών κοινωνικών στρωμάτων να αγοράσουν δική τους ραδιοφωνική συσκευή, τα αντικίνητρα για τη χρήση του ραδιοφώνου με τη μορφή συνδρομής για τους ιδιώτες και τα καταστήματα, η σφράγιση των

⁵⁹ Ψιμούλη, όπ.π., σ.31.

⁶⁰ Ψιμούλη, όπ.π., σ.36 κ.ε.

⁶¹ Πέτρος Ρούσος, «Φωνή του λαού, σφυροκόπος της νίκης του (στα πέντε χρόνια του ραδιοφωνικού σταθμού 'Ελεύθερη Ελλάδα», *Νέος Κόσμος*, χρ.Δ', αρ.1, Γενάρης 1952.

⁶² P. Albert, A.J. Tudesq, *Histoire de la radiotelevision. Que sais-je?*, PUF, Paris, 1995, σσ.23-25.

⁶³ Ράδιο Καραγιάννη, Ε142.

⁶⁴ Ράδιο Καραγιάννη, Ε143-144.

ραδιοφώνων στα τέλη της δεκαετίας του 1940 έτσι ώστε να μη λαμβάνουν το σήμα από άλλους μη αρεστούς ή ανταγωνιστικούς σταθμούς, η ελλιπής ηλεκτροδότηση της υπαίθρου και η δυσκολία αποκατάστασης των ζημιών του πολέμου.⁶⁵ Ακόμη κι εκεί που το κράτος επιθυμούσε να προωθήσει την ακρόαση του ραδιοφώνου, όπως στην ύπαιθρο της Μακεδονίας, αδυνατούσε να το πράξει, καθώς δεν υπήρχαν αρκετά ραδιόφωνα με μπαταρίες. Σταδιακά τόσο στην Ελλάδα, όσο και στη ΣΔΜ, η ακρόαση του ραδιοφώνου άρχισε να διαδίδεται και να πληθαίνουν οι ραδιοφωνικοί δέκτες στις πόλεις, ενώ στα χωριά οι πολίτες συγκεντρώνονταν γύρω από το ραδιόφωνο στο καφενείο του χωριού για να πληροφορηθούν τα γεγονότα στο εσωτερικό και το εξωτερικό.⁶⁶

Επομένως το ραδιοφωνικό κοινό, τουλάχιστον μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1950 ήταν εξαιρετικά περιορισμένο εκτός των αστικών κέντρων της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και των Σκοπίων, της πρωτεύουσας της ΣΔΜ. Άρα για ποιό λόγο οι κυβερνήσεις και η ηγεσία του ΚΚΕ απέδιδαν τόσο μεγάλη σημασία στη λειτουργία του ραδιοφώνου και στο περιεχόμενο των εκπομπών; Η απάντηση θα πρέπει να αναζητηθεί στις δυνατότητες λήψης των ραδιοφωνικών εκπομπών και εκτός συνόρων. Και πραγματικά το σήμα όλων των σταθμών στα βραχεία μπορούσε να ταξιδεύσει και εκτός συνόρων. Ακόμα και το σήμα σταθμών στα μεσαία, όπως εκείνων στη Μπίτολα, στην Αχρίδα, στη Γεβγελή και των Σκοπίων ακόμα, ακουγόταν καθαρά και εντός της ελληνικής επικράτειας, ενώ το σήμα των ελληνικών σταθμών της Θεσσαλονίκης ακουγόταν βαθιά μέσα στη Γιουγκοσλαβία. Πόσο μάλλον εκείνο της Φωνής της Αμερικής, που εξέπεμπε από τη Θεσσαλονίκη με κεραία 50KW και ακουγόταν από την Κορυτσά στην Αλβανία, σε όλη τη ΣΔΜ και σε μεγάλο μέρος της Βουλγαρίας.⁶⁷

Κανονικά η δημιουργία και η λειτουργία ενός κρατικού σταθμού σε μια πόλη ενός νεότευκτου σοσιαλιστικού κράτους δεν θα έπρεπε να προσελκύει την προσοχή ούτε των γύρω κρατών, ούτε των δυο αμυντικών συνασπισμών που δημιουργούνταν εκείνη την εποχή. Όμως το γεγονός ότι επρόκειτο για τη δημιουργία ενός νέου κράτους, το οποίο θα οδηγούσε στην εθνική αποκατάσταση ενός νέου έθνους στη περιοχή, και μάλιστα υπό την καθοδήγηση του Τίτο, ο οποίος έπαιζε πολύ σημαντικό ρόλο στο παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα μέχρι το 1948 τραβούσε όλα τα βλέμματα στο Radio Skorje. Ήταν φυσικό να θεωρεί κανείς (και αυτό συνέβαινε) ότι το ΚΚΜ ήταν ένας πιστός ακόλουθος του Τίτο και εξέφραζε απόλυτα την πολιτική του σε ένα τόσο ευαίσθητο και σύνθετο πρόβλημα, όπως το Μακεδονικό. Έτσι το Radio Skorje απέκτησε φανατικούς ακροατές εκτός συνόρων, όχι τους απλούς Βούλγαρους και Έλληνες που προσπαθούσαν να ορθοποδήσουν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά τα στελέχη εκείνα των κρατικών μηχανισμών και οργανώσεων που ασχολούνταν με τις πολιτικές εξελίξεις, τις διεθνείς σχέσεις και τα θέματα προπαγάνδας.

Την κατάσταση έκανε πιο σύνθετη ότι στην περίπτωση της ΣΔΜ και ειδικά για τις μάζες του πληθυσμού, προηγήθηκε η δημιουργία του κράτους σε σχέση με την εθνική συνείδηση, επομένως οι εκπομπές για τα εθνικά μακεδονικά θέματα ουσιαστικά προσδιόριζαν τις κατευθύνσεις της πολιτικής ηγεσίας (του Βελιγραδίου και των Σκοπίων) στα θέματα της διαμόρφωσης της εθνικής ταυτότητας. Επίσης το γεγονός ότι από την αρχή η τοπική ηγεσία θεωρούσε ότι η εθνική αποκατάσταση θα ερχόταν μόνο μετά την ενσωμάτωση στη ΣΔΜ όλων των εδαφών που αποτελούσαν μέρος της Βουλγαρίας και της Ελλάδας και ότι στα εδάφη αυτά κατοικούσαν εκατοντάδες χιλιάδες αλύτρωτοι αδέρφια, δημιουργούσε από μόνο του μια εστία έντασης στην περιοχή, που ας μη ξεχνούμε ότι βρισκόταν στα όρια των δυο μπλοκ, του ΝΑΤΟ και του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Η δυνατότητα επίσης των αρχών των Σκοπίων να χρησιμοποιούν τις τεχνικές εγκαταστάσεις της ομοσπονδιακής διοίκησης και μάλιστα προνομιακά σε σχέση με τα άλλα ομόσπονδα κράτη έδινε τη δυνατότητα στο Radio Skorje και στις εκπομπές του να προσεγγίσουν πολύ ευρύτερα στρώματα πληθυσμού. Έτσι όλες οι ενημερωτικές εκπομπές για την πολιτική και τα εθνικά θέματα θεωρούνταν εξαιρετικά σημαντικές για τα άλλα κράτη.

⁶⁵ Ράδιο Καραγιάννη, Ε128-130. Ψιμούλη, όπ.π., σ.15.

⁶⁶ Βαβολίνης, σ.6

⁶⁷ Ράδιο Καραγιάννη, Ε141.

Επομένως ο στόχος δεν ήταν το κοινό στις χώρες εκπομπής, αλλά το κοινό στις γειτονικές χώρες και κυρίως οι πολιτικές ηγεσίες των άλλων χωρών. Το ραδιόφωνο στην Ελλάδα και στη Γιουγκοσλαβία και σε όλα τα άλλα βαλκανικά κράτη χρησιμοποιήθηκε ως ιδανικό μέσο για την άσκηση προπαγάνδας. Μόνο που λόγω της έκτακτης κατάστασης που επικρατούσε στην περιοχή με τον Εμφύλιο Πόλεμο στην Ελλάδα και τη δημιουργία ενός νέου εθνικού κράτους, του μακεδονικού, που ήθελε να διατρανώσει τη διαφορετικότητά του σε σχέση με τα άλλα γειτονικά έθνη-κράτη, η χρήση του ραδιοφώνου ως προπαγανδιστικού μέσου ξεκίνησε ταυτόχρονα με τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και προηγήθηκε χρονικά σε σχέση με την κεντρική Ευρώπη και γνώρισε μια πρώτη σημαντική ύφεση, το 1952-1955, όταν μαίνονταν ο πόλεμος του ραδιοφώνου στην Ευρώπη. Ουσιαστικά η μόνη σύνδεση με τις εξελίξεις αυτές ήταν η παύση της λειτουργίας του σταθμού του ΚΚΕ λόγω της αποσταλινοποίησης του Κομμουνιστικού Κόμματος που ακολούθησε την εξέγερση στην Ουγγαρία.⁶⁸

⁶⁸ Ψιμούλη, όπ.π., σ.73.